
ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ПЕДАГОГІКА. ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 159.9

Остапович Володимир Петрович,доктор юридичних наук, старший дослідник, завідувач
науково-дослідної лабораторії ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0002-9186-0801

Барко Вадим Іванович,доктор психологічних наук, професор, головний науковий
співробітник ДНДІ МВС України, м. Київ, Україна

ORCID ID 0000-0003-4962-0975

ОСОБИСТІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЯК КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРИДАТНОСТІ ДО ДІЯЛЬНОСТІ

У статті наведені результати експериментального дослідження, в якому висвітлюються особистісні характеристики поліцейських Національної поліції України. Встановлено, що за показником особистісних характеристик найвищі індекси стеничного і гіпостеничного типу взаємодії зафіксовані у поліцейських патрульної поліції, а також поліції охорони. Доведено, що використання запропонованої у статті методики оцінювання й вимірювання особистісних характеристик професійної придатності особи допоможе психологам сформулювати обґрунтований прогноз щодо ефективності майбутньої професійної діяльності поліцейських при призначенні осіб на посади і підвищити ефективність психологічного супроводу службової діяльності.

Ключові слова: Національна поліція України, поліцейські, особистісні характеристики, професійна придатність, психологічна діагностика.

Важливим напрямом підвищення ефективності діяльності Національної поліції є вдосконалення методів вивчення особистісних характеристик поліцейського персоналу з метою покращання професійного добору персоналу і призначення поліцейських на посади з урахуванням рівня психологічної придатності особи до службової діяльності [1]. Науковці системи МВС України мають чимало досягнень у цьому напрямі, зокрема, в останні роки проведено українськомовну адаптацію низки поширених зарубіжних діагностичних методик, розроблено професіограми і психограми масових поліцейських професій, що дало змогу оптимізувати систему психологічного забезпечення діяльності поліції, зокрема, надавати психологам

науково обґрунтовані рекомендації при професійному доборі і призначенні поліцейських на посади. Проте проблема методів і засобів дослідження особистісних характеристик з метою діагностики професійної придатності поліцейських до службової діяльності поки що далека до остаточного вирішення, що обмежує можливості психологів у роботі з персоналом НПУ.

Вітчизняні науковці приділяли достатню увагу проблематиці діагностики професійної придатності працівників системи органів внутрішніх справ України. Упродовж двох останніх десятиліть В. Барко, І. Дубова, О. Євдокимова, В. Остапович, В. Криволапчук, Л. Кириєнко, І. Пампура, Т. Нещерет, О. Шаповалов та ін. розробляли методи і засоби психологічної діагностики особистості правоохоронців [2–10]. Дослідники зарубіжних країн також висвітлювали в публікаціях це питання (Barrett G.V., Miguel R.F., Hurd J.M., Lueke S.B., Tan J.A., Cochraïne R.E., Tett R., Vandecreek L., Ono, M., Sachau, D.A., Deal, W.P., Englert, D.R., Taylor, M.D., Chibnall, J.T., Detrick, P., Luebbert, M.C., Wolfe S.E., Mclean K., Rojek J., Alpert G.P., Smith M.R.) [11–14].

З метою вивчення професійної придатності особистості в поліціях демократичних країн використовують різні психодіагностичні методи (опитувальники NEO-FFI і NEO-PI (Costa & McCrae), Hogan Resonal Inventory (HPI); Californian Psychological Inventory (CPI); Working Readiness and Adaptation Profile (WRAP); Survey of Life Experience (SOLE); Invalid Personality Inventory (IPI); Gilford-Zimmerman Temperament Survey (GZTS), Position Analysis Questionnaire (PAQ) та інші. Також застосовуються спостереження, інтерв'ю, кореляційний і факторний аналіз тощо [12–14]. Встановлені деякі кореляційні зв'язки між успішністю правоохоронної діяльності і ступенем прояву індивідуальних особливостей (інтроверсії, нейротизму, відкритості досвіду, сумлінності тощо). Проте цілеспрямованого вивчення особистісних характеристик поліцейських до цього часу не проводилось, що перешкоджає успішному діагностуванню рівня психологічної придатності до діяльності і призначенню на посади.

Метою дослідження є вивчення особистісних характеристик поліцейських як складової професійної придатності до професійного виду діяльності.

Для досягнення мети потрібно виконати такі завдання: а) визначити методологію дослідження і критерії вивчення професійної придатності поліцейського до діяльності; б) здійснити підбір психодіагностичного інструментарію для дослідження особистісного критерію професійної придатності працівників поліції до діяльності; в) сформулювати рекомендації щодо встановлення професійної придатності поліцейських до службової діяльності.

У цьому дослідженні вперше представлені результати вивчення особистісних характеристик поліцейських як складової професійної придатності до службової діяльності.

Наукове обґрунтування методології проведення дослідження. Дослідження проводилось упродовж 2019–2021 років з охопленням близько тисячі поліцейських за основними видами діяльності (патрульної, кримінальної поліції, дільничних офіцерів поліції, поліції охорони тощо) віком від 21 до 45 років із 15 областей України; 75 % респондентів становили чоловіки. Спеціальні звання працівників поліції становили від капрала до полковника поліції. За результатами експертного

оцінювання обстежувані охарактеризовані експертами як успішні працівники поліції. Враховуючи обсяг обстежених поліцейських і генеральну сукупність, кількісний показник вибірки є репрезентативним (при довірчому рівні ймовірності 0,95 із теоретичною статистичною похибкою 0,05).

Серед критеріїв профпридатності критерій особистісних характеристик розглядався як основний (додаткові становили критерії загальних здібностей і мотиваційної спрямованості). Психодіагностичне вивчення працівників поліції здійснювалось з використанням адаптованих українською мовою тестів дослідження особистісних характеристик – Опитувальників ІТО (Собчик, провідні тенденції), Великої п'ятірки (Джон, Науман, Сото, характерологічні особливості), структури темпераменту (Русалов, Леонгард). Також використовувався тепінг-тест для діагностики властивостей нервових процесів і адаптований опитувальник Діагностики міжособистісних відносин ДМО (Лірі). У статті представлені результати обстеження саме групи *успішних* працівників поліції.

Методи дослідження: вивчення і аналіз літературних джерел, присвячених теоретичним і прикладним аспектам вивчення професійної придатності поліцейських; психологічна діагностика; опитування та інтерв'ювання поліцейських, експертне оцінювання, кореляційний аналіз. Статистичний аналіз даних проводився з використанням програм Microsoft Excel та SPSS Statistics.

Об'єктом дослідження є професійна придатність поліцейських до службової діяльності; *предметом* – діагностика особистісної складової психологічної придатності поліцейських до службової діяльності.

У цьому дослідженні ми сконцентрувались на вивченні й оцінці професійної придатності поліцейських до діяльності. Професійна придатність традиційно розглядається як сукупність психологічних і психофізичних властивостей, спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для досягнення прийнятної ефективності праці. До поняття профпридатності також входить задоволення, яке переживає людина в процесі самої праці та в оцінці її результатів. Професійну придатність також визначають як взаємну відповідність людини та професії; рівень відповідності професійних можливостей людини вимогам професії, відношення рівня розвитку професійно важливих якостей до рівня її вимог. Під впливом вимог діяльності під час оволодіння професією формуються професійно важливі якості людини, які забезпечують розвиток необхідних навичок, знань, умінь, що визначають кваліфікацію, майстерність. На кожному етапі становлення професіонала професія також пред'являє певні вимоги до інтелекту, мислення, пам'яті, уваги, особистісних якостей та інших психічних функцій особистості. Психологічна придатність особи є складовою профпридатності і відображує саме відповідність індивідуально-особистісних особливостей людини вимогам службової діяльності (об'єктивний компонент придатності), а також узгодженість змісту діяльності з інтересами, потребами і схильностями особи (суб'єктивний компонент психологічної придатності).

Таким чином, професійна придатність поліцейських є об'єктом психологічного вивчення. Встановлено, що для успішного освоєння професійної діяльності поліцейському необхідно володіти комплексом індивідуально-психологічних особливостей (професійно важливих якостей), які зумовлюють психологічну придатність особи до служби в поліції. Серед них важливе місце належить особистісному критерію психологічної придатності, який визначає відповідність особистісних

характеристик людини вимогам поліцейської професії. Показник або критерій *особистісних характеристик* включає в себе особливості нервових процесів, темпераменту, характеру, міжособистісної взаємодії. Розглянемо його особливості.

Властивості нервових процесів. Поліцейським властивий сильний, середньо-сильний або середньо-слабкий тип нервової системи, висока або середня лабільність нервових процесів, висока психофізіологічна витривалість і працездатність. Їм притаманні декілька типових профілів за результатами виконання тепінг-тесту. У середньому приблизно половина обстежених демонструють середньо-сильний тип ВНД (41.9), майже третина (31.8) – виявляють профіль, характерний для середньо-слабкої нервової системи. Одна шоста частина обстежених (14.9) продемонстрували сильний тип нервової системи, незначна частка (11,5 %) респондентів мають слабкий тип. Практично половина поліцейських мають високі (53,45 %) показники лабільності нервових процесів, більше третини (36,0 %) – середні (проміжні) і лише 11% працівників мають низьку лабільність.

Найбільше працівників, що продемонстрували сильний тип нервової системи належать до підрозділів патрульної поліції (24,7 %), потім – до поліції охорони (18,0 %) і ДОП (13,1). Найбільша кількість поліцейських з сильним і середньо-сильним типами, які є предикторами успішності професійної діяльності працівника в особливих умовах, виявлена в підрозділах ДОП і аналітиків (по 60 %), далі йдуть слідчі (59 %), патрульні (55,2), оперуповноважені (53,6 %), поліцейські поліції охорони (53,2). Отже, за усіма видами поліцейської діяльності більша частина працівників характеризуються достатньо сильною нервовою системою, що, очевидно, пов'язано з необхідністю в процесі службової діяльності постійно витримувати значні емоційні і фізичні навантаження, долати почуття страху, невпевненості, невизначеності.

Стосовно лабільності нервових процесів можна зробити висновок про те, що найбільша кількість високолабільних поліцейських працюють оперуповноваженими карного розшуку в підрозділах кримінальної поліції (65,6 %), слідства (60,0 %), патрульної поліції (57,5 %) і аналітичних підрозділах (55,6 %). Очевидно, це свідчить про важливість для працівників зазначених підрозділів здатності до швидкого виникнення, протікання і припинення нервового процесу, переключення зі збудження до гальмування і, навпаки, швидкого мислення і реагування на події, інтелектуальної гнучкості тощо.

Таблиця 1

Розподіл за типами нервової системи і особливостями нервових процесів (%)

	1	2	3	4	5	6	7
Оперуповноважені	47.2	37.6	6.40	8.80	65.6	22.4	12.0
Слідчі	47	31	12.0	10.0	60.0	33.3	6.7
ДОП	46.9	27.4	13.1	12.6	31.9	56.3	14.3
Патрульні	30.5	29.3	24.7	12.7	57.5	29.3	13.2
Поліція охорони	35.2	34.7	18.0	12.1	50.1	39.4	10.5
Аналітики	45.0	30.5	15	9.5	55.6	35.2	9.2

Примітка. 1 – середньо-сильний тип; 2 – середньо-слабкий; 3 – сильний; 4 – слабкий; 5 – висока лабільність; 6 – середня; 7 – низька.

Характерологічні особливості. Дослідження особистісних характеристик із використанням Опитувальника Великої п'ятірки дозволило зробити висновок про те, що поліцейським властиві такі риси, як сумлінність (середнє значення – 35,6 балів); відкритість новому досвіду (32,9 балів); помірна поступливість (31,3 бали) та екстравертованість (30,0 балів), низький рівень нейротизму (14, 5 балів).

Таблиця 2

**Розподіл поліцейських за характерологічними особливостями
(за результатами використання ОБП)**

	1	2	3	4	5
Оперуповноважені	31.90	14.00	34.10	29.22	30.11
Слідчі	29.81	14.78	35.68	31.61	34.16
ДОП	30.00	15.08	34.92	33.19	33.21
Патрульні	30.03	15.56	36.92	32.37	33.00
Поліція охорони	29.80	14.33	36.17	33.92	33.11
Аналітики	29.91	15.00	35.05	30.00	32.10

1 – екстраверсія; 2 – нейротизм; 3 – сумлінність; 4 – поступливість; 5 – відкритість досвіду.

Показники тестування поліцейських різних підрозділів є близькими між собою, відмінності статистично незначущі ($p=0,01$). Це означає, що поліцейським за усіма видами діяльності властиві контрольованість поведінки і діяльності, самовладання, наполегливість, старанність, точність у роботі, ретельність, відповідальність, організованість, дисциплінованість і відсутність тривожності. Вони також характеризуються неупередженістю, зацікавленістю, сприйнятливістю нової інформації та знань, наявністю широких інтересів, розвиненої фантазії, гнучкого розуму, незалежності та нестандартності мислення, орієнтованістю на пошук нових підходів, шляхів вирішення проблем, схильністю до самоаналізу і рефлексії, оригінальністю сприйняття. Поліцейським властива спрямованість на зовнішній світ, товариськість, комунікабельність, прагнення лідерства, енергійність, активність, імпульсивність, оптимістичність. Помірна *поступливість* свідчить про сензитивність, доброзичливість, довірливість, конформність, схильність підпорядковувати особисті інтереси потребам групи, орієнтованість на співробітництво. Простежуються також тенденції до раціоналізму, стресостійкості, витриманості, спокійного реагування і ставлення до подій і оточення.

Аналіз усереднених профілів особистості поліцейських, отриманих на основі використання Індивідуально-типологічного опитувальника (ІТО), дозволяє охарактеризувати їх як лінійні, розташовані у діапазоні 3–7 балів, що свідчить про гармонійність особистості поліцейських, врівноваженість особистісних якостей. Варіабельність профілів незначна (0,10–0,26), що свідчить про збалансованість різноспрямованих тенденцій. Усереднений профіль містить чотири підйоми за шкалами: 1 (екстраверсія), 8 (лабільність, емотивність), 2 (спонтанність), 4 (ригідність). Найнижчі індекси зафіксовано за шкалами 5 (інтровертованість) і 7 (тривожність).

**Розподіл поліцейських за характерологічними особливостями
(за результатами використання ІТО)**

	1	2	3	4	5	6	7	8
Оперуповноважені	7.01	5.84	4.91	5.51	2.48	4.07	2.90	5.86
Слідчі	7.18	5.74	4.80	5.78	2.78	4.08	3.11	5.89
ДОП	6.88	5.51	4.74	5.33	2.46	3.96	3.0	5.68
Патрульні	6.82	5.64	4.87	5.39	3.0	4.35	3.51	5.72
Поліція охорони	6.77	5.68	4.71	5.57	2.69	4.08	2.71	5.35

1 – екстраверсія; 2 – спонтанність; 3 – агресивність; 4 – ригідність; 5 – інтроверсія; 6 – сензитивність; 7 – тривожність; 8 – емотивність.

Як і у випадку результатів, отриманих на основі ОВП, показники тестування дуже подібні, відмінності між даними статистично незначущі ($p=0,01$). Поліцейські є екстравертами з помірними показниками спонтанності, агресивності і ригідності. Сензитивність і емотивність представлені індексами в межах норми. Інтровертованість і тривожність є мало вираженими.

Найвищі показники стеничних шкал – спонтанності й агресивності властиві оперуповноваженим карного розшуку (5,84 і 4,91 відповідно), що є свідченням сильного “Я”, наступальних тенденцій, напористості, пошукової активності, здатності протистояти середовищним впливам тощо. Доволі високі показники цих шкал та ригідності (5,78) відзначені також у працівників органів досудового слідства, що свідчить про такі риси, як наполегливість, певну педантичність і схильність ретельно перевіряти отриману інформацію. Найвищі індекси шкали гіпостеничного типу 6 (сензитивність) виявлено у працівників патрульної поліції (4,35), що є свідченням певної емоційної теплоти поліцейських, чутливості, емпатії і тенденції до компромісів у міжособистісних стосунках.

Отже, усіх поліцейських можна характеризувати як людей зі стеничним типом реагування, високою активністю і високим рівнем домагань, високою лабільністю (емотивністю), проте контрольованістю емоційних реакцій. Їм притаманні лідируючий стиль поведінки, здатність до швидкого формування нових навичок, стійкість до стресу, тенденція до самореалізації, самостійності та протидії впливу середовища. Особистості поліцейського поліції властиві стійкі характерологічні особливості, як екстраверсія, спонтанність, емотивність, оптимізм, практичність. У міжособистісних стосунках фахівці прагнуть лідерської позиції, є активними і переконливими.

Аналіз особливостей індивідуальних профілів дозволив виокремити із вибірки декілька типових варіацій.

Першу групу (30 %) склали активні особи з профілем “1–2” (екстравертованість–спонтанність), таким поліцейським властиві пошукова активність, сміливість і рішучість, швидкість при прийнятті рішень. Друга за чисельністю група має в профілі підйоми за шкалами 1 і 8 (25 %). Такі поліцейські мають тенденцію до лідерства, вони старанні, відповідальні, послідовні та цілеспрямовані, прагнуть допомагати іншим, виявляють емпатію і розуміння людей. Наступна група (20 %) складається з поліцейських з психологічним профілем, у якому

домінують шкали 4 і 3 (ригідність і агресивність). Такі працівники активні і рішучі, дещо дратівливі і агресивні; схильні до протиставлення власних інтересів оточенню, вони самостійні й раціональні. Четверта група працівників поліції (15 %) характеризується підйомами за гіпостенічними шкалами 6 і 5; а також шкалою змішаного типу 4. Це інтровертно-ригідні особи, яким притаманні різноспрямовані тенденції. Такі особи дещо замкнені, індивідуалістичні, непоступливі і самостійні, іноді підозрілі і надмірно вперті. Далі йде незначна група осіб (10 %), які мають у психологічному профілі піки за 1 і 6 шкалою (екстраверсія і сензитивність). Такі поліцейські є активними, оптимістичними, комунікабельними, мають багато друзів і знайомих, вони чутливі й дружні, проте іноді нерозбірливі в соціальних контактах.

Результати, отримані за допомогою опитувальника Леонгарда–Шмішека, свідчать про відсутність акцентуацій характеру і темпераменту у поліцейських. В усередненому профілі поліцейських зафіксовані деякі підвищення за шкалами 5 (гіпертимність); 1 (демонстративність); 3 (педантичність). Показники тривожності, збудливості, дистимічності є незначними (у межах 4,80–9.0 балів).

Таблиця 4

**Розподіл поліцейських за особливостями особистісних акцентуацій
(на основі використання опитувальника Леонгарда)**

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Оперуповноважені	14.14	12.46	8.06	6.17	15.69	8.27	4.80	9.74	8.60	9.86
Слідчі	14.29	12.61	8.53	6.03	15.28	8.25	4.88	10.78	9.68	9.55
ДОП	14.58	12.43	8.81	7.13	14.76	9.07	5.76	10.02	9.35	10.27
Патрульні	13.47	9.60	12.36	5.33	17.31	6.85	4.76	10.87	11.43	11.00
Поліція охорони	12.73	10.75	10.73	5.15	14.66	7.68	5.71	9.20	10.95	10.90

Примітка. 1 – демонстративний тип; 2 – застрягаючий; 3 – педантичний; 4 – збудливий; 5 – гіпертимний; 6 – дистимний; 7 – тривожний; 8 – екзальтований; 9 – емотивний; 10 – циклотимний тип.

Найвищі показники гіпертимності (5 шкала) властиві оперуповноваженим і слідчим (15,69 і 15,28), найнижчі – дільничним і поліцейським поліції охорони (14,76 і 14,66); найвищі індекси демонстративності (1 шкала) – дільничним офіцерам і слідчим (14,58 і 14,29), найнижчі – працівникам поліції охорони (12,73). Це означає, що усім поліцейським властиві такі індивідуальні риси, як: енергійність, активність, емоційна стійкість, урівноваженість і самовладання в конфліктних та стресових ситуаціях, рішучість, здатність брати на себе відповідальність, адекватно оцінювати свої сили і можливості, наполегливість, а також емоційність, вміння розпоряджатись, певний артистизм. Високі показники за шкалою 2 (застрягання) демонструють слідчі і оперуповноважені (12,61 і 12,46), найнижчі – працівники патрульної поліції (9,60). Отже, поліцейським (особливо слідчим і оперуповноваженим) притаманні такі риси, як принциповість, твердість переконань, стриманість, почуття обов'язку, обов'язковість. За шкалою 3 (педантичність) найвищі показники зафіксовано у поліцейських патрульної поліції (12,36), а також поліції охорони (10,73), у поліцейських інших підрозділів індекси

в межа коридору норми. Це свідчить про те, що працівники поліції (особливо патрульні) характеризуються пунктуальністю, надійністю, стабільністю настрою і відносин, акуратністю і сумлінністю. У поліцейських помірно виражені шкали емотивного (9) і циклотимного (10) типу (найбільше – у патрульних (10,87 і 11,43 відповідно) і слідчих (10,78 і 9,68). Отже, поліцейським, особливо патрульним і слідчим, властиві риси змішаного типу реагування – доброзичливості, емоційності, виконавчої дисципліни і відповідальності, а також індивідуалістичності, серйозності.

Опитування з використанням ОСТ (В. Русалов) загалом підтвердили попередні дані і дають підстави стверджувати, що поліцейським властиві високі індекси за шкалами предметного і соціального темпу (4 і 5) – 10.07-8.12 відповідно; а також шкалами предметної та соціальної ергічності (1 і 2) – 10.18-7.10 відповідно (табл. 5). Це свідчить про високий темп поведінки і виконання операцій предметної діяльності, моторно-рухову швидкість і швидкість мовленнєвих дій у процесі спілкування, а також високу розумову працездатність, потребу в активній діяльності, лідерстві і освоєнні світу через комунікацію.

Таблиця 5

Розподіл поліцейських за темпераментними особливостями (на основі використання ОСТ)

	1	2	3	4	5	6	7	8
Оперуповноважені	7.86	9.89	9.29	5.61	10.07	8.90	2.37	2.02
Слідчі	8.05	10.18	9.12	5.50	9.96	9.17	2.92	2.17
ДОП	7.13	9.71	9.19	5.79	9.53	8.72	2.82	2.44
Патрульні	7.10	9.22	9.10	5.51	9.19	8.35	2.30	2.55
Поліція охорони	7.33	9.40	9.31	5.52	9.10	8.12	2.35	2.10

Примітка: 1 – предметна ергічність; 2 – соціальна ергічність; 3 – предметна пластичність; 4 – соціальна пластичність; 5 – предметний темп; 6 – соціальний темп; 7 – предметна емоційність; 8 – соціальна емоційність.

Найвищі показники за зазначеними шкалами виявили працівники карного розшуку і слідчі (10.07–10.18), далі йдуть ДОП і працівники патрульної поліції (9.53–9.22). Також усім поліцейським властиві високі показники предметної пластичності (шкала 3) – 9.31–9.10, що свідчить про легкість переключення з одного виду діяльності на інший, швидкий перехід з одних форм мислення на інші, прагнення до різноманітності в предметній діяльності. Встановлено, що більшості працівників поліції притаманні невисокі показники емоційності (шкали 7 і 8) – 2.92–2.02. Це означає, що поліцейським загалом не властиві емоційність і чутливість, вони упевнені в собі в ситуаціях спілкування, емоційно стійкі в разі невдачі, їм не властиві тривожність і надмірне хвилювання з приводу службових ситуацій. Найстійкішими емоційно є оперуповноважені карного розшуку (2.02), працівники поліції охорони (2.10).

Розподіл поліцейських за типами міжособистісних відносин (на основі використання ДМО)

	1	2	3	4	5	6	7	8
Оперуповноважені	6.5	5.4	4.69	1.92	2.59	3.83	6.06	5.0
Слідчі	7.93	6.22	5.41	2.7	3.5	4.45	7.0	6.12
ДОП	6.88	5.51	4.74	5.33	2.46	3.96	3.0	5.58
Патрульні	8.33	6.78	6.09	3.36	4.18	5.60	7.59	6.89
Поліція охорони	7.9	6.2	5.5	3.15	4.15	5.4	7.6	6.6

Примітка. Октанти: 1 – владно-лідуючий; 2 – незалежно-домінуючий; 3 – прямолінійно-агресивний; 4 – недовірливо-скептичний; 5 – покірно-сором'язливий; 6 – залежно-слухняний; 7 – співпрацюючий-конвенційний; 8 – відповідально-великодушний.

Аналіз психологічних профілів, отриманих за методом ДМО (табл. 7), дозволяє зробити висновок про те, що більшість поліцейських є особами, у яких склалися гармонійні відносини з оточенням (більшість шкал не перевищують 8 балів). Октанти стеничного типу реагування (1–3), які відображують такі риси міжособистісної взаємодії, як лідерство, упевненість (1), незалежність, суперництво (2), прямолінійність, імпульсивність (3), найбільш виражені у поліцейських патрульної поліції (8,33–6,09), слідчих (7,93–5,41) і поліцейських охорони (7,90–5,50); в меншій мірі – у оперуповноважених карного розшуку (6,50–4,69). Октанти гіпостеничного типу (5 і 6), які свідчать про тенденції до поступливості, скромності, уникнення конфронтації, залежності від інших, нерішучості в міжособистісних стосунках загалом мало виражені і найбільше виявляються у патрульних (4,18 і 5,60), а також поліцейських поліції охорони (4,15 і 5,40); найменше вони виражені в оперуповноважених (2,59 і 3,83 відповідно). Зазначене може пояснюватись тим, що поліцейські патрульної поліції мають виявляти більше розуміння, емпатії і конвенційності у відносинах з громадянами, в той час як працівники кримінальної поліції, які мають справу переважно з криміногенним оточенням, є менш схильними до компромісів, більш агресивними і наступальними в стосунках. Те ж саме впливає із результатів, отриманих за шкалою змішаного типу реагування (8 – відповідально-великодушний тип). Найвищі значення демонструють працівники патрульної поліції і поліції охорони (6,89 і 6,60 відповідно), що свідчить про важливість для професійної діяльності таких рис, як готовність допомагати іншим, почуття відповідальності за доручену справу, альтруїзм тощо.

Дані цілком очікувані, адже поліцейський повинен бути наполегливим і переконливим у спілкуванні, надавати об'єктивну оцінку діям та вчинкам, впливати на співрозмовника, привертати увагу і зацікавлювати людей, викликати в них почуття довіри; швидко встановлювати контакти з людьми; знаходити необхідний тон розмови, переконувати, визначати індивідуальні особливості співрозмовника, досягати поставленої мети в процесі спілкування, відстоювати власну думку, працювати в колективі, планувати діяльність, прогнозувати результат діяльності, регулювати і контролювати власні дії, виявляти лідерські якості. Найвищі індекси стеничного і гіпостеничного типу взаємодії зафіксовані у поліцейських патрульної поліції, що може пояснюватись значним діапазоном їх обов'язків і, відповідно,

широким коридором комунікативних якостей особистості – від владних і домінуючих до компромісних тенденцій і навіть поступливості.

Таким чином, за показником особистісних характеристик найвищі індекси стеничного і гіпостеничного типу взаємодії зафіксовані у поліцейських патрульної поліції. Найбільше працівників із сильним типом нервової системи належать до підрозділів патрульної поліції (24,7 %), поліції охорони (18,0 %) і ДОП (13,1 %). Найбільша кількість поліцейських із сильним і середньо-сильним типами виявлена в підрозділах ДОП і аналітиків (по 60 %), далі йдуть слідчі (59 %), патрульні (55,2), оперуповноважені (53,6 %), поліцейські поліції охорони (53,2). Найбільша кількість високолабільних поліцейських працюють оперуповноваженими (65,6), у слідчих підрозділах (60,0 %), у патрульній поліції (57,5 %) і аналітичних підрозділах (55,6 %). Очевидно, це свідчить про важливість для працівників зазначених підрозділів здатності до швидкого виникнення, перебігу і припинення нервового процесу, його переключення тощо. Найвищі показники стеничних шкал – спонтанності й агресивності, – властиві оперуповноваженим карного розшуку, що є свідченням сильного “Я”, наступальних тенденцій, напористості, пошукової активності. Високі показники цих шкал, а також ригідності (5,78) відзначені також у працівників досудового слідства. Найвищі індекси шкали гіпостеничного типу (сензитивність) виявлено у працівників патрульної поліції (4,35); гіпертимності – в оперуповноважених і слідчих, найнижчі – в дільничних і поліцейських поліції охорони; найвищі індекси демонстративності властиві дільничним офіцерам і слідчим, найнижчі – поліції охорони. Високі показники за шкалою застрягання демонструють слідчі і оперуповноважені, найнижчі – працівники патрульної поліції. За шкалою педантичності найвищі показники зафіксовано у поліцейських патрульної поліції, а також поліції охорони. Найстійкішими емоційно є оперуповноважені карного розшуку. Октанти стеничного типу реагування (1–3 за опитувальником ДМВ), які відображують лідерство, упевненість, незалежність, суперництво, прямолінійність, імпульсивність, найбільш виражені у патрульних, слідчих, поліцейських охорони та оперуповноважених. Октанти гіпостеничного типу (5 і 6), які свідчать про тенденції до поступливості, скромності, залежності, мало виражені і частково виявляються у патрульних, а також у поліції охорони; найменші вони в оперуповноважених. Використання запропонованої у статті методики оцінювання й вимірювання особистісної складової професійної придатності особи допоможе психологам НПУ сформулювати обґрунтований прогноз щодо ефективності майбутньої професійної діяльності поліцейських при призначенні осіб на посади, таким чином підвищити ефективність психологічного супроводу їх службової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41 (від 09.10.2015). Ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 21.01.2019).

2. Барко В.І., Криволапчук В.О., Остапович В.П. Психолого-правові засади вдосконалення професійного відбору персоналу Національної поліції України. Психологічний часопис. № 1. Вип. 21. 2019. С. 22–40.

3. Барко В.І., Ірха Ю.Б., Нещерет Т.В. та ін. Професіографічний опис основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України. Київ: РВЦ КНУВС; ДП “Друкарня МВС”, 2007. 100 с.
4. Методики психологічної діагностики індивідуально-психологічних особливостей працівників Національної поліції України: методичні рекомендації / Криволапчук В.О, Сизоненко А.С., Остапович В.П., Барко В.І.; Київ: ДНДІ МВС України, 2020.
5. Професійно-психологічна готовність поліцейського до службової діяльності: науково-практичний посібник / В.П. Остапович, В.І. Барко, В.Г. Бабенко, Л.А. Кириєнко та ін.; за ред. д-ра юрид. наук, проф. В.О. Криволапчука. К.: ДНДІ МВС України, 2017. 180 с.
6. Кобзар О.Ф. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект: монографія. Харків; Дніпропетровськ: Панов, 2015. 316 с.
7. Козут Я.М. Визначення кола суб'єктів поліцейської діяльності. Науковий вісник Львівськ. держ. ун-ту внутр. справ. 2014. № 1. С. 173–180.
8. Лошицький М.В. Теоретико-правові засади адміністративно-поліцейської діяльності держави: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини “Україна”. К., 2014. 403 с.
9. Професіограми за основними видами поліцейської діяльності: наук.-практ. посіб. / В.П. Остапович, І.О. Дубова, В.І. Барко та інші; за заг. ред. проф. В.О. Криволапчука. Київ: ДНДІ МВС України; ФОП Кандиба Т.П., 2018. 244 с.
10. Проневич О.С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.07. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Х., 2011. 36 с.
11. Bouchard C., Blair S., Haskell W. Physical activity and health. Champaign: Human Kinetics, 2007. 410 p.
12. Cochraine R.E., Tett R., Vandecreek L. Psychological Testing and the Selection of Police Officers A National Survey. *Criminal Justice and Behavior*, 30(5):511-537 · October 2003. URL: <https://www.researchgate.net/publication/247743668> (дата звернення: 25.10.2022).
13. Dunnette M.D., Borman W.C. Personnel Selection and Classification Systems. *Annual Review of Psychology*. 1979. Vol. 30, No. 1. Pp. 477–525.
14. Ono, M., Sachau, D.A., Deal, W.P., Englert, D.R., Taylor, M.D. (2011). Cognitive Ability, Emotional Intelligence, and the Big Five Personality Dimensions as Predictors of Criminal Investigator Performance. *Criminal Justice and Behavior*, 38 (5): 471–91.

REFERENCES

1. Pro Natsionalnu politsiuu. “On the National Police: Law of Ukraine dated 10.12.2015 No. 889-VIII”. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2015. No. 40–41 (October 9, 2015). Art. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (Date of Application: 21.01.2019) [In Ukrainian].
2. Barko V.I., Kryvolapchuk V.O., Ostapovych V.P. (2019). Psykholoho-pravovi zasady vdoskonalennia profesiinoho vidboru personalu Natsionalnoi politsii Ukrainy. “Psychological and legal principles of improving the professional selection of personnel of the National Police of Ukraine”. *Psychological magazine. Science Magazine*. No. 1. Iss. 21. P. 22–40 [In Ukrainian].
3. Barko V.I., Irkhin Yu.B., Neshcheret T.V. etc. (2007). Profesiiohrafichniy opys osnovnykh vydiv diialnosti v orhanakh vnutrishnikh sprav Ukrainy. “Professional description of the main types of activities in the internal affairs bodies of Ukraine”. / V.I. Barko, Yu.B. Irkhin, T.V. Neshcheret etc. Kyiv: RVC KNUVS; SE “MV Printing House”. 100 p. [In Ukrainian].
4. Metodyky psykholohichnoi diahnostryky indyvidualno-psykholohichnykh osoblyvostei pratsivnykiv Natsionalnoi politsii Ukrainy. “Methods of psychological diagnosis of individual and psychological characteristics of employees of the National Police of Ukraine: methodological recommendations” / V.O. Kryvolapchuk, A.S. Syzonenko, V.P. Ostapovych, V.I. Barko; Kyiv: State Research Intitute MIA Ukraine, 2020 [In Ukrainian].
5. Profesiino-psykholohichna hotovnist politseiskoho do sluzhbovoi diialnosti. “Professional and psychological readiness of a police officer for official activities: a scientific and practical manual” / V.P. Ostapovych, V.I. Barko, V.H. Babenko, L.A. Kyriienko and other; under the ed. Doctor of Jurid. Sciences, Prof. V.O. Kryvolapchuk. K.: State Research Intitute MIA Ukraine, 2017. 180 p. [In Ukrainian].

© Ostapovych Volodymyr, Barko Vadym, 2022

6. *Kobzar O.F.* (2015). Politseiska diialnist v Ukraini: administratyvno-pravovyi aspekt. "Police activity in Ukraine: administrative and legal aspect: monograph". Kharkiv; Dnipropetrovsk: Panov. 316 p. [In Ukrainian].

7. *Kohut Ya.M.* (2014). Vyznachennia kola subiektiv politseiskoi diialnosti. "Definition of the range of subjects of police activity". Scientific Bulletin of Lviv State Internal University Affairs. No. 1. P. 173–180 [In Ukrainian].

8. *Loshytskyi M.V.* (2014). Teoretyko-pravovi zasady administratyvno- politseiskoi diialnosti derzhavy. "Theoretical and legal foundations of administrative and police activity of the state: dissertation". Doctor of Juridical Sciences: 12.00.07. International University of Human Development "Ukraine" was opened. K. 403 p. [In Ukrainian].

9. Profesiohramy za osnovnymy vydamy politseiskoi diialnosti. "Professional profiles for the main types of police activity: science-practice manual" / V.P. Ostapovych, I.O. Dubova, V.I. Barko and others; gen. ed. Prof. V.O. Kryvolapchuk. Kyiv: State Research Institute MIA Ukraine; FOP Kandyba T.P., 2018. 244 p. [In Ukrainian].

10. *Pronevych O.S.* (2011). Orhanizatsiino-pravovi zasady diialnosti politsii (militsii) Nimechchyny, Polshchi ta Ukrainy. "Organizational and legal principles of police (militia) activity in Germany, Poland and Ukraine: comparative legal analysis": autoref. thesis ... Dr. of Jurid. Sciences: 12.00.07. Khark. National University of Internal Affairs. 36 p. [In Ukrainian].

11. *Bouchard C.* (2007). Physical activity and health / C. Bouchard, S.N. Blair, W.L. Haskell. Champaign: Human Kinetics. 410 p. [In English].

12. *Cochrane R.E., Tett R., L. Vandecreek* (2003). Psychological Testing and the Selection of Police Officers A National Survey. *Criminal Justice and Behavior*, 30(5):511-537 · October 2003. URL: <https://www.researchgate.net/publication/247743668> (Date of Application: 25.10.2022) [In English].

13. *Dunnette M.D., Borman W.C.* (1979). Personnel Selection and Classification Systems. *Annual Review of Psychology*. Vol. 30, No. 1. P. 477–525. [In English].

14. *Ono M., Sachau D.A., Deal W.P., Englert D.R., Taylor M.D.* (2011). Cognitive Ability, Emotional Intelligence, and the Big Five Personality Dimensions as Predictors of Criminal Investigator Performance. *Criminal Justice and Behavior*, 38 (5): 471-91 [In English].

UDC 159.9

Ostapovych Volodymyr,Doctor of Juridical Sciences, Senior Researcher, Head of the
Research Laboratory, State Research Institute MIA Ukraine,
Kyiv, Ukraine,

ORCID ID 0000-0002-9186-0801

Barko Vadym,Doctor of Psychological Sciences, Full Professor, Chief Researcher,
State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,

ORCID ID 0000-0003-4962-0975

**PERSONAL CHARACTERISTICS OF POLICE OFFICERS AS A
COMPONENT OF PROFESSIONAL APTITUDE FOR ACTIVITY**

The article is devoted to the results of an experimental study, which highlights the personal characteristics of police officers of the National Police of Ukraine. They are considered as one of the components of professional fitness of a personality for service. In the course of the study, a set of methods of psychological diagnostics of personal professional suitability of police officers for a certain type of activity and the choice of police specialization was substantiated and developed. The study was

© Ostapovych Volodymyr, Barko Vadym, 2022

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2022.4\(58\).20](https://doi.org/10.36486/np.2022.4(58).20)

Issue 4(58) 2022

<http://naukaipravookhorona.com/>

conducted during 2019–2021 with coverage of more than a thousand police officers in the main types of activities (patrol, criminal police, precinct police officers, security police, etc.) from 15 regions of Ukraine, which are characterized by experts as successful. According to the indicator of personal characteristics, the highest indices of the sthenic and hyposthenic type of interaction were recorded among police officers of the patrol police, as well as the security police. The largest number of policemen with strong and medium-strong types was found in the divisions of precinct police officers, followed by investigators, patrol officers, operatives and security police officers. The largest number of highly labile policemen work as operatives, investigators, and patrol policemen. Obviously, this testifies to the importance for the employees of these units of the ability to quickly arise, flow and stop the nervous process, its switching. The highest indices of stenic scales – spontaneity and aggressiveness – are characteristic of criminal investigation officers, and high indices of these scales, as well as of rigidity, are also observed in pre-trial investigation officers. High indices of the hyposthenic scale were found among patrol police officers; the lowest indices were typical of district police officers and security police officers; the highest indices of demonstrativeness were typical of district officers and investigators, and the lowest were typical of security police officers. Octants of the stenic type of response, reflecting leadership, confidence, independence, rivalry, directness, impulsiveness are most pronounced in patrol officers, investigators, police officers, and detective operatives. Hyposthenic-type octants, indicative of tendencies toward pliability, modesty, dependence are not expressed much and are partially manifested in patrol officers, as well as in security police; they are the least in operatives. The article shows that the use of the proposed methods of evaluation and measurement of a personal component of the professional fitness of personality will help the psychologists of National Police of Ukraine to formulate a reasonable forecast about the effectiveness of the future professional activity of policemen when appointing persons to posts, thereby to increase the effectiveness of psychological support of their official activity.

Keywords: National Police of Ukraine, police officers, personality characteristics, professional suitability, psychological diagnostics.

Отримано 28.11.2022